

De nationale vervuilingrekening

Tussen 1989 en 1991 is het bruto binnenlands produkt sneller gegroeid dan de milieuvervuiling. Dit blijkt uit de zogenaamde milieu-module van de nationale rekeningen¹. De indicator voor de aantasting van de ozonlaag nam af met 12,4%, de verzuring daalde met 2,2% en de vermessing met 3,5%. De produktie van afval en de uitstoot van broeikasgassen namen toe, maar minder dan de 3,2% groei van het bbp. De Nederlandse bedrijven zijn de produktiefactor milieu dus efficiënter gaan gebruiken. Bevestigen deze cijfers de stelling dat economische groei niet schadelijk is voor het milieu, maar juist nodig om de vervuiling te verminderen?

Het verband tussen het nationaal produkt en de milieuvervuiling wordt bepaald door de produktie-structuur van een land (sommige sectoren vervuilen meer dan andere), en door de vervuiling van afzonderlijke sectoren. Wanneer een economie milieuvriendelijker wordt, kan onderscheid worden gemaakt tussen het effect van verandering van de produktie-structuur (als gevolg van sterke groei van de dienstensector bij voorbeeld), en van het schoner gaan produceren door bedrijven.

Produktiestructuren zijn aan verandering onderhevig. Dat gaat grotendeels 'vanzelf'. Met groei van het inkomen verschuiven preferenties; de consumptie van produkten die in basisbehoeften voorzien neemt vanaf een zeker inkomensniveau nog maar weinig toe. Dit houdt in dat de betekenis van de landbouw en de industrie afneemt, ten gunste van de, over het algemeen minder vervuilende, dienstensector. Het stijgend inkomen leidt tegelijkertijd tot hogere loonkosten, zodat het voor bedrijven die veel laagwaardige arbeid inzetten aantrekkelijk wordt zich in een ander land te vestigen. Omdat diensten meer dan industrie land-gebonden zijn, zal ook deze ontwikkeling tot een afname van de vervuilende activiteiten in een rijk land leiden. Het is overigens niet helemaal correct om hieruit te concluderen dat een economie milieuvriendelijker wordt: wanneer verplaatsing van vervuilende sectoren samengaat met import van hun produkten, neemt de vervuiling elders toe en is er in feite sprake van de export van milieuproblemen.

Een sector wordt schoner door over te gaan op andere produkten (produktinnovatie, zoals zuiniger auto's met katalysator), of op milieuvriendelijker produktiewijzen (procesinnovatie; minder energieverbruik in de produktie, filters op de schoorsteen). Dergelijke innovaties kunnen uitgelokt worden door de ontwikkeling van factorprijzen: bij duurdere energie zijn investeringen in zuinige apparatuur eerder rendabel. Een andere mogelijke oorzaak is toenemend milieubewustzijn in een samenleving. Dat kan zich uiten in stringent milieubeleid, maar niet alleen daarin: produktvernieuwingen zoals fosfaatvrije wasmiddelen en eieren van scharrelende kippen zijn er ook gekomen omdat de consument er naar vroeg.

Uit de jongste cijfers van de CBS-milieu-module blijkt nu dat sommige vormen van vervuiling in abso-

lute zin zijn afgenomen, en andere alleen relatief (t.o.v. het bbp). Hoe is deze afname van de 'vervuilingsintensiteit' van de Nederlandse economie tussen 1989 en 1991 te verklaren? Een verschuiving van de sectorstructuur in milieuvriendelijke richting heeft zich in de (korte) periode nauwelijks voorgedaan. De industrie als geheel groeide weliswaar minder dan het bbp, vooral als gevolg van nulgroei in de chemische industrie en krimp van de basismetaleen, maar de vervuilers landbouw en visserij, aardolie-industrie en (de dienst) transport- en opslagbedrijven groeiden relatief sterk. Voor de, in absolute termen gedaalde, indicatoren voor ozonlaagaantasting, verzuring en vermessing geldt dan ook, dat de vervuiling door alle sectoren is afgenomen (m.u.v. de aardolie-industrie). Naast de ontwikkeling van factorprijzen (de invloed hiervan is echter moeilijk na te gaan), kan dit er op wijzen dat het gevoerde milieubeleid op deze terreinen succesvol is geweest. Dat geldt in mindere mate voor het beperken van de Nederlandse uitstoot van broeikasgassen en de afvalproduktie: hoewel de groei van deze indicatoren lager is dan die van het bbp, zijn er enkele sectoren, waaronder de chemie, die hier juist vervuiling-intensiever zijn geworden!

Kan er uit de CBS-cijfers een trend voor de toekomst worden afgeleid? Nauwelijks; de onderzochte periode is met drie jaar immers veel te kort om iets zinvols over de lange-termijnontwikkeling te kunnen zeggen. Of sectoren ook in de komende tijd 'schooner' zullen worden, hangt in de eerste plaats af van het milieubewustzijn van politiek en consument. De wil om een stringent milieubeleid te voeren lijkt in de huidige werkloosheids-tijd echter af te nemen. Ten tweede moeten vele mogelijkheden om de vervuiling terug te dringen voortkomen uit de technologische ontwikkeling, en die is moeilijk te voorspellen. Het is best denkbaar dat in de 'milieugolf' van de afgelopen jaren vooral eenvoudige innovaties zijn doorgevoerd, en dat de volgende besparingen moeilijker te realiseren zijn. En ten slotte: in de onderzochte periode van drie jaar bedroeg de groei van het bbp 3,2% en de groei van de consumptieve bestedingen 3,8%. Dit is relatief bescheiden. Wanneer de bestedingen verder toenemen, is het heel wel mogelijk dat een daling van de vervuiling per produkt méér dan gecompenseerd gaat worden door een toename van het aantal geproduceerde produkten. In dat geval zal de totale vervuiling niet verder afnemen. Voorlopig lijkt de stelling dat economische groei het milieu ten goede komt even zo gewaagd als die, dat groei en milieubehoud niet kunnen samengaan.

E.S. Pelle

1. Zie S.J. Keuning en M. de Haan, Nationale rekeningen en milieu, *ESB*, 12 januari 1994, blz. 34-38. De cijfers over 1989-1991 zijn afkomstig uit het persbericht van het CBS d.d. 20 juli 1994. Zie ook: M. de Haan en S.J. Keuning, *Een uitbreiding van de nationale rekeningen met een systeem voor milieurekeningen*, CBS, juli 1994.